

Szegedtől Ibériáig

Gera Sándor forradalmi útja

Levéltári források, bírósági és ügyészségi iratok, továbbá ma még szerencsénkre élő tanúságtevők nyújtának megközelítő képet a mai és későbbi nemzedékek számára a Csongrád megyei és szegedi munkásmozgalom elszánt, s dicső küzdelmeiről, s azok harcosairól. Arról az elszánt, s öntudatos osztályharcról, amelyet a magyarországi fasizmus ellen, a dolgozó tömegek politikai, szociális és kulturális elnyomásának felszámolásáért vívtak.

Ilyen engesztelhetetlen ellensége volt a fasiszta diktatúrának, a népelnyomás uralmának, a dolgozó nép sorsáért rengeteg megpróbáltatást, s áldozatot vállaló Gera Sándor. A kismemizett parasztság és munkásság nyomorúságos szociális helyzetének, valamint politikai jogfosztottságának megváltoztatásáért vállalta tudatosan az illegális forradalmi harc veszélyes életútját. Ilyen forradalmár volt Gera Sándor, Szeged város szülője, a szegedi proletariátus osztályhú fia.

Eddig már több tudományos munka és újságcikk szerzője írt Gera Sándor forradalmi tevékenységéről és életrajzi adatairól. Az, aki a Horthy-fasizmus korának munkásmozgalmi történetét meg akarja ismerni, tudnia kell, hogy abban az időben üldöztek minden haladó gondolatot. A Horthy-fasizmus osztálygépezete az 1921. évi III. t. c. paragrafusai alapján „az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos fölforgatására irányuló büntetnek” nyilvánította a fasizmus ellen, a demokratikus rend megteremtéséért, s a dolgozó nép felemelkedéséért folytatott baloldali szervezkedést, gyűléseket, s ilyen cselekményekben történő részvételt.

Gera Sándor forradalmi illegális tevékenysége a vizsgálati fogás idején felvett adatok és az ügyészségi iratok vádiratai szerint, alaposan kimerítette az 1921. évi III. t. c.-ben foglaltakat. A bírósági forrásokban fellelhető, s reá vonatkozó adatok szerint Gera Sándor hetven éve, 1907. február 2-án született Szegeden, a Liszt utca 27-ben. Vallomása és az élő harcosok visszaemlékezései azt bizonyítják, hogy az 1922–1923-as években válik agilis és bátor harcosává a proletár osztálymozgalomnak, s az antifasiszta küzdelemnek. Ezekben az években már az ellenforradalmi rezsim rendőrsége Budapesten találja szemben magát Gera Sándorral. De mivel még büntetlen előéletű és még csak 16 éves ifjú, s mert súlyos politikai bűncselekményt nem tudtak ellene bizonyítani, kitoloncolták a „vörös” fővárosból. Hazajött Szegedre, és a detektíveknek 1927-ig úgy tűnt, „rendes” és „csendes” életet él.

Ezekben az években cipésziparos szakmát tanult Dobó Miklós és Lengyel János mesterek mellett, a szegedi „Record” cipészüzemben. Dobó Miklós és Lengyel János nemcsak szakmabeli mesterségre tanították meg, hanem forradalmi marxista-leninista nevelői is voltak Gera Sándornak. 1924–1928 között aktív és szervező munkát végez a bőriari munkások szakszervezetében Szegeden, s a megyében. Személyes kapcsolata a baloldali munkásmozgalom egynévesével egyre szélesebbé váltak. Ebben az időben már nemcsak a szegedi baloldali érzelmi munkásokkal volt kapcsolatban, hanem a Csongrád megyei elvtársakkal csakúgy, mint a fővárosiakkal és a KMP illegális vezetőivel. Szegeden Gladics Józseffel, Dobó Miklóssal, Korom Mihállyal, Ladvánszky Józseffel áll közeli mozgalmi összeköttetésben.

1928-ra már egyik irányítója Szegeden és Csongrád megyében a fasiszta diktatúra ellen szervezkedő illegális tevékenységnek, mozgalomnak. A KMP illegális központi vezetőségének kezdeményezésére bekapcsolódik egy országos illegális kommunista tanácskozás megszervezésébe, amelyet a Tápé és Szeged menti Tisza-parti füzesekben szándékoznak megtartani. Az országos kiterjedésű, s több megyéből érkező kommunista tanácskozásáról tudomást szereztek a rendőri és

csendőri nyomozó szervek. 1930. május 12-én mintegy 12 személy — akik már nem értesülhettek időben a rendőrségi nyomozó szervek jelenlétéről — megérkezett a tervezett illegális összejövetel színhelyére. Közülük három makói elvtársat tudták a helyszínen letartóztatni. A szegedi királyi ügyészség elnöke 1930. június 12-én a királyi főügyésznek címzett jelentésében a május 18-i kommunista szervezkedésről „az állam és a társadalmi rend erőszakos fölforgatására irányuló büntetett miatt vádolt Rosner Jenő és társai elleni bűnyüben 25 személy ellen indított politikai bűnyügről” számol be. A 25 vizsgálat alá vont személy: Rosner Jenő (ismeretlen helyen tartózkodik), Gladics József, Gera Sándor, Gombai Mihály, Batik Rác János, Kákonyi József, Ladvánszky József, Stéhl István, Magyar Lajos, Komócsin Antal, Szekeres Mihály, Mészáros András, Székely Mihály, Szalárdi Péter, Diós Sándor, Igaz Pál, Bökönyi János, Lőrincz István, Sarkadi István, Jaksó József, Kőrösi Tibor, Szakáll György, Hermann Mihály, Szabó József, Kelemen Imre.

A nyomozás és a vizsgálati megállapítás szerint „az állami és társadalmi rend fölforgatására irányuló szervezkedés” irányítója Szegeden: Gera Sándor szélsőséges cipészegéd, aki a saját elhatározásából érintkezésbe lépett Gombai Mihály, Gladics József, B. Rác János, Kákonyi József, Ladvánszky József szegedi, majd Székely Mihály és Igaz Pál makói lakosokkal.”

A szegedi bíróság 1931. június 13-án hozott másodfokú ítéletével Gera Sándort, Gladics Józsefet, Gombai Mihályt egyenként két és fél évi fogházra és 5 évi mellékbüntetésre, Komócsin Antalt 8 havi fogházra és 3 évi mellékbüntetésre, Batik Rác Jánost és Székely Mihályt 2 évi és 2 havi fogházra, s 5 évi mellékbüntetésre ítélte.

Gera Sándor és osztályhú társai kiszabadulása után rögtön felvették a kapcsolatot, és folytatták a küzdelmet a fasizmus ellen. Gera Sándor hozzáfog a felső kapcsolat helyreállításához, s tovább folyik a kommunista, s valamennyi antifasiszta erő szervezett összefogása egy igazságosabb társadalmi rendszer megteremtéséért. A Szegedre Németországból a baloldali érzelmi munkásokhoz érkező hírek felvillantják annak reményét, hogy az antifasiszta erők összefogásával megakadályozzák a hitleri fasizmus uralomra jutását, s ez lelkesíti őket, s még bátrabbá válnak. Mint Komócsin Antal elvtárs felidézi, 1932 áprilisában elhatározták, hogy május elsejére „vörösre festik a várost”. Az volt a tervük, hogy a város falaira, kerítéseire hatalmas betűkkel a fasizmus ellen lázító jelszavakat festenek, és kisméretű falragaszokkal egységfrontba szólítják a demokratákat a fasizmus ellen.

Gera Sándor a dorozsmai állomáson várta a központ összekötőjét Szegedre. Társaságában volt Gladics József és Gombkötő Péter. Az állomásra érkezve észreveszik, hogy a szegedi rendőrség ismert nyomozói, Pintér és Győri várakoznak ott. A nyomozók azt figyelték, kik várják a Budapestre érkező összekötőt. A levelezési kapcsolatba beépített ügynök megkaparintotta ugyanis a KMP illegális központja által küldött levelet, amely a jelszót is tartalmazta.

Május elsejét már ismét a cellákban töltötték az osztályharc bátor katonái. A letartóztatottak között voltak: Gera Sándor, Gombai István, Gladics József, Gombkötő Péter, Korom Mihály (a közelmúltban hunyt el Szegeden), Szepesi Imre, Szamek György és mások.

Az 1932. augusztus 28–szeptember 7. között folytatott bírósági tárgyaláson a vádat képviselő ügyész Gera Sándor esetében a felső kapcsolat kiderítésére törekedett, eredmény nélkül. A bíróság Gera Sándort, Gladics Józsefet, Korom Mihályt és Komócsin Antalt „a törvényes állami és társadalmi rend erőszakos megdöntésére irányuló szervezkedésben mondotta ki bűnösnek”.

Ezért a vádlottakat 5–8 hónapig terjedő fogházra ítélték, és mellékbüntetésként rendőri felügyelet alá helyezték őket.

Egy év múlva, 1933 márciusában a szegedi bíróság ügyészi óvásra perfelújítást rendelt el, s ekkor valamennyi elítélt büntetését súlyosbították. Gera Sándor ekkor már nem volt a bíróság előtt. Hiába keresték a rendőrök és a csendőrök. 1933. február 4-én eltávozott Szegedről és sikerült átjutnia Csehszlovákiába, majd onnét valószínűleg Ausztrián át, Franciaországot érintve Spanyolországba jutott, és ott a proletármozgalom internacionalista katonájaként fegyverrel a kézben harcolt a fasizmus ellen.

A felszabadulás után még hosszú éveket át várták haza öt ismerőseit, egykori harcostársait. Az 1956. évi ellenforradalom idején mártírhalt Mező Imre, aki a spanyol polgárháborúban a magyar internacionalisták brigádjában harcolt a fasizmus ellen, a megmutatott kép alapján ismerte fel és közölte, hogy Gera Sándor 1937-ben halt hősi halált nem messze tőle, spanyol földön.

Szeged dolgozóinak ifjúsága kegyetlennel őrizte szívében Gera Sándor emlékét. Ennek egyik jele az is, hogy az ellenforradalom leverésében fontos szerepet betöltő munkásörökség szegedi zászlóját róla nevezték el.

SÁRKÖZI ISTVÁN

Három aranyásó

Pörög a motor kereke, kórtorja a sódert, ami fehér szőnyegként vezet a meredek löszfalról a méltóságos Dunáig. Nyár van, meleg a nap, zörgőre szárította parti bokrok ár- vizkor elhalt ágait.

Aranyosokat keresek itt, Ács magasságában... azaz emléküket. A helyet, ahol egykor halomokba kotorták-hordták a part fővenyét, hogy aztán fáradságos munkával, tengernyi vízzel és cseppnyi higanyal előcsalogassák belőle a sárga fémeket, hogy majd eladva, kenyér, élelem, ruha legyen belőle.

Az aranyosás a magyarországi folyók mentén igen régi mesterség. Mostak a Maros, a Dráva mentén, a Duna partján. A mai Csehszlovákia területén, Ács-csal szemben, még falunév is őrzi a nemesfém kubikosainak emlékét: Aranyosnak hívják.

Sosem volt nálunk ez a mesterség a könnyű meggazdagodás, a hirtelen vagyonosodás, a szerencsés fölkapaszkodás útja; hazai vizeink hegyekből kimosott, kiszagattott, megzúzott, iszapra finomított aranyat hordoznak csak, lerakják a zátonyokra, leterítik az árterekre, a kanyarok lapos íveire. Amikor a Duna a Kiskál-földre kilép, meglassúdik, meggyengül, elhagyja hát terhe egy részét. Ennek köszönhető az Ásványróró környéki lerakódások. Azért marad arany az iszapban még ezután is (no meg az ár-hullámok a már leült homokot is fölkanják), s így jutott a Komárom feletti Ács határába is belőle, a Duna szép ívű kanyarulatának, hajlásának mindkét partjára. Rárónál kiülepdedek a „nagyobb” szemcsék (ezek is csak század-, ezredgrammosak), ide, Ácshoz, a finomabb hordalék érkezik. Ott, ahol meggyűlik az iszap neheze — a kvarc, a „vaspor” (vasére) és az arany is — vöröses a fővény; ott kell gyűjteni, lapáttal fölcsúzni a néhány centiméteres réteget, majd végigmosni az asztalra rétegzett posztón, százsor, ezerszer, tízezerszer emelintve a „merigülő”, csorgatva, öntve, locsantva, futtatva belőle a Duna vizét. Az aranyosok kora tavasztól késő őszig dolgoztak, zord időben rőzsefállal védekeztek az északi szél ellen. Ők sem voltak gazdagok (erről tanúskodik a „madarással” talán

szélesebb körben ismert rigmus: „Halász, vadász, aranyász; őrés tarisznyában kotorász!”), de szalonnájuk mindig volt, akkor is, mikor a kubikosoknak felkopott az álla, munka híján.

Sokan próbálkoztak aranyosással a század harmincas éveiben, úgy megnövekedett az ipar- engedélykérők, partrészigénylők, sőt gépeket próbálkozó részvénytársaságok és magánosok száma, hogy a kormány miniszteri biztost küldött ki a lelőhelyek és az esetleges ipari hasznosíthatóság fölmérésére. Az ő összefoglalója volt az első kalauzum, amelyből nemcsak a régi mesterség legfontosabb mozzanatait, hanem a pontos térképvezetők alapján a mai Magyarországra eső lelőhelyeket is megismerhettem. Így kerültem Ácsra, azaz, most már a Lovadi-rétre, hiszen így hívják a Duna hajlatában viszonylag érintetlenül maradt, lakatlan, ligetes legelőt. Itt találhatók viszonylagosan a legnagyobb koncentrációban az arany, a „habzásban” — ahová a víz széle ér, s a hullámok kijárnak — egy gramm körül mostak a sóder köbméteréből.

Mostak... De mi ez? Az egyik kis félszigeten furcsa cövekek állnak a víz szélén, mellette sóderhalmocskák. Odébb, a fák alatt, fura gépezetre bukkannak. Nem tudom, hogy működhet, pöfögök tovább az embermagas gaz között.

Nocsak... Két idősebb, ötven körüli férfi, meg egy alig tizenéves fiúcska bókliázik a parton, ha a szemem és az olvasmányaim nem csalnak, épp aranyat mosnak! Erre nem számítottam, hogy még ma is van, aki művelje ezt a mesterséget.

A két öreg nagy, széles asztalon dolgozik, a fiúcska egy kisebbben, látszik, hogy maga szerkesztette. Nagy halomban áll az összehordott fővény, az egyik férfi föllapátol belőle a saroglyára, az asztal felső végére, a szikárabb, alacsonyabb szeműveges, bajuszos másik pedig komótos mozdulatokkal emelgeti rá a Dunának egy bedőlő fa mögött meglassúdított vizét. A híg iszap végigfut a felteregetett posztócsíkokon, amiket néha tiszta vízzel locsolnak, főlehaolnak, úgy nézik: csillognak-e már a szemcsék.

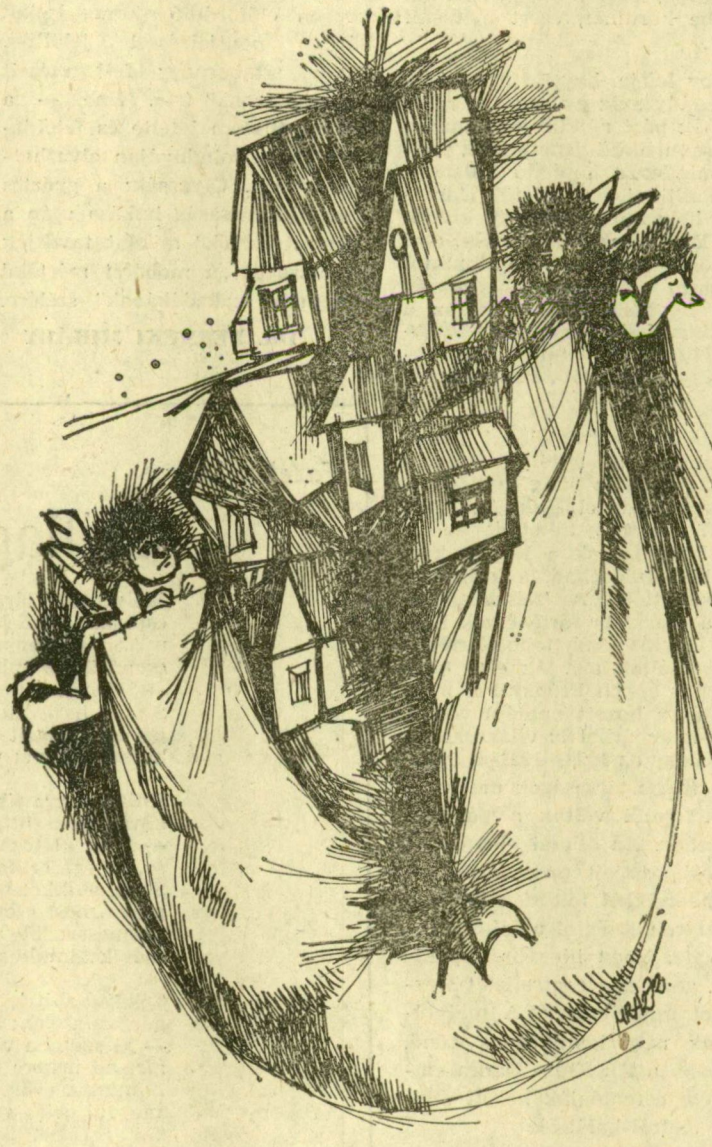
Fél óra eltelik, az üdvözlés óta egy szó sem hangzott el, végül a szeműveges — látszik, hogy ő a mester — kezdi a beszélgetést.

Nagy Lajos szívesen és kedvvel beszél, szavaiból nemcsak a szeretett mesterség apróbb, s nagyobb fogásait ismerheti meg hallgatója — sokaknak, tanároknak, kirándulóknak, filmeseknek, fiataloknak és öregeknek mesélt már —, hanem generációja életét, a századelő körülményeit, az akkori szegényemberek életét is. Nyomon követhetjük az aranyosás lassú eltűnését, az aranyásók elfogyását, míg végül ő maradt utolsó mohikánnak. Mint mondják, vannak még, akik ismerik az aranyosás módját, de inkább a cukorgyárba járnak, biztosabb kenyér az. De azért bízik benne, hogy nem felejtődik el egészen a mesterség, a fiúcskára gondol ilyenkor, s más követőkre, akiknek átadta már tudását.

A többi már egy szép nyári élmény: egy hétig mostuk az aranyat a környéken, persze, néhány napig épp az aranyat eresztve el ügyetlenül a posztó alatt, meg is kaptuk érte a megillető sztedevettét. Meggazdagodni nem sikerült, de az ősi mozdulatok, munkafogások, a szinte érintetlen vidék, az időtlen Duna melletti élet nemzedékeken túlra vezetett vissza bennünket.

Lajos bácsi sokat segített, tréfált, magyarázott, mesélt. Végül vállalkozott arra is, hogy valamikor, a télen ellátogat Szegedre, hogy meséljen magáról, a mesterségről, az aranyosok kevesek által ismert életéről. Bemutatja majd a mosás minden mozzanatát, kicsiben, a helyszínről hozott mintával. Erre a találkozáshoz február 19-én kerül sor, a JATE klubban, ahol levettjük Sebestyén Ferenc filmjét is.

PELCZER ISTVÁN

MRÁZ JÁNOS RAJZA